

ใบความรู้ที่ ๒ เรื่อง สำนวนไทย
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑๓ เรื่อง เรียนรู้คำประพันธ์
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๕ เรื่อง พิชิตสำนวนไทย
รายวิชาภาษาไทย รหัส ท๑๔๑๐๑ ภาคเรียนที่ ๒ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔

สำนวน

อ่านและสังเกตข้อความต่อไปนี้

๑) เก็บหอมรอมริบ	๒) เก็บเบี้ยใต้ถุนร้าน
๓) เก็บเล็กผสมน้อย	๔) นกน้อยทำรังแต่พอตัว
๕) ตำข้าวสารกรอกหม้อ	๖) ตำน้ำพริกละลายแม่น้ำ

ข้อความข้างต้นเป็นถ้อยคำที่ผูกขึ้นอย่างกระทัดรัด เพื่อเป็นข้อคิดสะกิดใจผู้ฟังหรือผู้อ่านให้ระมัดระวังการใช้จ่าย รู้จักประหยัดและอดออม บางข้อความมีสัมผัสคล้องจอง และบางข้อความไม่มีสัมผัสคล้องจอง

การนำข้อความลักษณะนี้หรือที่เรียกว่า “สำนวน” ไปใช้ในการพูดหรือเขียนจะช่วยให้การใช้ภาษากระชับ กินใจ และไพเราะ แสดงถึงความเป็นผู้มีศิลปะที่ดีในการสื่อสาร คนไทยนิยมใช้สำนวนโวหารมาแต่โบราณ สันนิษฐานว่ามีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย ปรากฏหลักฐานทางประวัติศาสตร์ คือ ศิลาจารึกหลักที่ ๑ เพื่อกล่าวเปรียบเปรย ท้วงติง สะกิดใจ ให้ข้อคิดแก่ผู้ฟังหรือผู้อ่าน

สำนวนมีที่มาหลากหลายและให้แง่คิดในเรื่องต่าง ๆ เช่น ความประหยัด ซื่อสัตย์ มานะ อดทน กตัญญูรู้คุณ ฯลฯ

๑) สำนวนที่ใช้เปรียบเทียบเพื่อให้เข้าใจเรื่องที่พูดแฝงด้วยข้อคิด

เรียกว่าคำพังเพย เช่น

เงหน้าอำปาก	หมายถึง	มีฐานะดีขึ้นกว่าเดิมพอ
ตัดเทียมเพื่อน |
|-------------|---------|--|

น้ำผึ้งเรือเสือฟิ่งป่า	หมายถึง	การฟิ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน
เอาหูไปนาเอาตาไปไร่	หมายถึง	สร้างทำเป็นไม่รู้ไม่เห็นไม่สนใจ

๒) **สำนวนที่ใช้เปรียบเทียบเพื่อสอนให้ทำหรือเว้นไม่ทำให้ทำเรียกว่า “ภาชิต” หรือ “สุภาชิต” เช่น**

ตามใจปากมากหนี่	หมายถึง	เห็นแก่กินยอมสิ้นเปลืองมาก
รู้ไว้ใช้ว่าใส่ป่าแบกหาม	หมายถึง	เรียนรู้ไว้ไม่หนักเรียนหนักแรงหรือเสียหายอะไร
น้ำชุ่มไว้ในน้ำใสไว้นอก	หมายถึง	แม้จะไม่พอใจก็ยังคงแสดงสีหน้ายิ้มแย้ม

๓) **สำนวนที่เป็นความหมายเปรียบเทียบหรือความหมายแฝง ไม่ได้มีความหมายตรงตามความหมายเดิม เช่น**

ชักใย	แมงมุม <u>ชักใย</u> (ความหมายตรง)
	กลุ่มผู้ประท้วงมี <u>คนชักใหญ่</u> อยู่เบื้องหลัง (ความหมายแฝง หมายถึง ผู้มีผู้บงการหรือกำกับอยู่เบื้องหลัง)
ใต้ดิน	กรุงเทพฯ มี <u>รถไฟฟ้าใต้ดิน</u> (ความหมายตรง)
	เขาทำอาชีพ <u>ใต้ดิน</u> (ความหมายแฝง หมายถึง ลับ ไม่เปิดเผย ไม่ถูกกฎหมาย)
ทางออก	ประตู <u>ทางออก</u> อยู่ทางโน้นครับ (ความหมายตรง)
	เขาเป็นคนฉลาดต้องหา <u>ทางออก</u> จนได้ (ความหมายแฝง หมายถึง มีวิธีแก้ปัญหา)

๔) **สำนวนที่เป็นปริศนาคำทาย** ซึ่งเป็นการเล่นแบบหนึ่งของไทย ใช้ทาย เพื่อให้เกิดความสนุกเพลิดเพลิน และฝึกเชาว์ปัญญา เช่น

อะไรเอ๋ย สูงเยี่ยงมเห็ยมฟ้า ดูไปดูมา ต่ำกว่าหญ้าานิตเดียว
(คำตอบ ภูเขา)

อะไรเอ๋ย เขียวชอุ่ม พุ่มไสว ไม่มีใบ มีแต่เม็ด
(คำตอบ ฝน)

อะไรเอ๋ย ข้างนอกประตูไม้ ข้างในประตูเหล็ก ผ้าแดงพื้นเล็ก
ตากไม่รู้จักแห้ง
(คำตอบ ปาก ฟัน ลิ่น)

๕) **สำนวนที่เป็นคำขวัญ** ซึ่งเป็นถ้อยคำที่แต่งขึ้นสั้น ๆ มีสัมผัสคล้องจอง มีความหมายที่ดี เพื่อจูงใจให้ข้อคิดเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เช่น

เด็กดีเป็นศรีแก่ชาติ เด็กฉลาดชาติเจริญ (คำขวัญวันเด็กแห่งชาติปี ๒๕๑๖ ของนายกรัฐมนตรี นายสัญญา ธรรมศักดิ์)

รู้จักอดออมทนอมใช้ อนาคตสดใสไม่อัปจน (คำขวัญรณรงค์ให้ประหยัด)